

Veckans växt v. 5 2010

Prästhavre och skärmbillbergia

När Carl Peter Thunberg, en av Linnés lärjungar, år 1821 sammanställde sitt arbete om Brasiliens växter, fick ett nyupptäckt släkte namn efter kammarrättsrådet Carl Johan Billberg (1772-1844). Billberg hade ett stort intresse för botanik, var ledamot av Kungliga Vetenskapsakademien och gav bland annat ut del 7 till 9 av planschverket *Svensk botanik*.

Släktet *Billbergia* tillhör ananasfamiljen. I denna familj har växterna ofta en trattlik bladrosett och stödblåd i lysande färger. Prästhavren, *B. nutans*, kom från södra Brasilien till Europa i slutet på 1860-talet. 1873 kunde den införskaffas som krukväxt hos Göteborgs Trädgårdsförening. Intresset för att skapa hybrider gjorde att nya former togs fram, så även för detta släkte, vilket bland annat resulterade i *Billbergia x windii*, en korsning mellan *B. nutans* och *B. decora*. Hybriden beskrevs 1889 som en vackrare form av *B. nutans* och kallas sedan 1950-talet för skärmbillbergia.

Prästhavren har långa, smala, något grågröna blad. De långa och lutande blomstjälkarna har nedåthängande rosaaktiga stödblåd. De egentliga blommorna har grönaktiga kronblad med klart tecknade blå ytterkanter och gula ståndare som skjuter ut ur blommorna. Det är de blå kanterna och de gula ståndarna som lett till att prästhavre ibland kallas för svenska flaggan.

Skärmbillbergian har bredare och kortare blad. Stödblåden är något större och rödare. Blommorna är mer grönaktiga, de har inte den tydliga blå markeringen på kronbladen och ståndarna är inte lika klart gula.

Prästhavre och skärmbillbergia är växter som villigt blommar när det är vinter och som väl lämpar sig för vårt inomhusklimat. Dessutom är de lättförökade med nya sidoskott som bildas runt bladrosettarna. De är mycket tåliga och anspråkslösa men vill gärna stå ljusst under vintern. I allmänhet tar det tre år innan en blomställning skjuter upp ur en rosett. Från varje bladrosett kommer bara en enda blomställning.

Det är förvånansvärt få personer som hört av sig till krukväxtuppropet om prästhavre. Denna krukväxt anses vanlig och har många folkliga namn som rysk havre, fransk havre, indisk havre, vinterhavre, julhavre, nickande billbergia, fattigmans orkidé, svenska flaggan.

Skärmbillbergia, *Billbergia x windii*. Foto: Barbro Gramén

Så här beskrivs en julhavre i ett brev till krukväxtuppropet: "Den blommar i december med en rosa "raket" som släpper ut en kvast av små "liljelika" grönblå blommor. Efter blomningen klipps den plantan av. Mycket tålig. Har funnits i mitt föräldrahem i Säffle sedan 1940-talet."

Att *B. nutans* med sin hängande, blommande vippa kallas för havre är inte svårt att förstå. Likaså att havre kopplas samman med främmande länder för att antyda färgprakt och att blomningstiden apostroferas. Men varifrån kommer prästen? En förklaring kan vara att såväl Carl Johan Billbergs far som farfar var kyrkoherdar, farfadern Hans Ottosson i Billeberga och fadern Gustav i Ingelstad. Fadern Gustav antog släktnamnet Billberg efter sin hemsöcken Billeberga.

Text: Anita Ireholm, Krukväxtuppropet

Illustration av prästhavre, *Billbergia nutans*, ur *Gartenflora* (1869)

